

Tuomiokirkon korjaustyöt 1976-1979

FL Riikka Kaisti
riikka.kaisti@evl.fi

Kirjoittaja on Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän intendentti, joka toimi Tuomiokirkon korjaustöiden rakennushistoriallisena valvojana vuosina 1976-1979. Teksti on vuodelta 1979 ja se on julkaistu Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän verkkopalvelussa kirjoittajan luvalla.

I Johdanto

Tänään [kirjoitettu v. 1979] Turun tuomiokirkko viettää jälleen juhlaa: kirkko täyttää 750 vuotta. Se on juhlan kunniaksi kolmen vuoden aikana perusteellisesti kunnostettu. Tämä korjaus ei ole Tuomiokirkon historiassa ensimmäinen eikä se jääne viimeiseksi. Tavallaan me, jotka olemme olleet mukana tässä korjaustyössä, olemme vain jatkaneet vuosisataista perinnettä. Tuomiokirkko sellaisena kuin sen tunnemme on tulos monen sukupolven tekemistä lisäyksistä ja korjauksista. Pienestä 1200-luvun seurakuntakirkosta on vähitellen kasvanut nykyinen koko kaupunkikuvaa hallitseva Turun tuomiokirkko.

II Turun tuomiokirkossa v. 1827 - 1928 tehdyt restaurointi ja korjaustyöt lyhyesti

Turun tuomiokirkkoa on koetellut tulipalo keskimäärin kerran vuosisadassa. Viimeisin tulipalo oli Turun palo vuonna 1827, jolloin tuhoutui 1700-luvulla rakennettu tornin huippu ja silloin parhaillaan korjaustöiden alla ollut vesikatto ja sisustus kokonaan. Koska Turun tuomiokirkon jo tuolloin katsottiin olevan koko maan kansallispyhätön, Suomen senaatti myönsi varat korjausta varten. Lisäksi suoritettiin kansalaiskeräyksiä sekä Suomessa että Venäjällä. Kirkon katsottiin olevan lopullisesti korjatun vasta vuonna 1857. Tuolloin vietettiin Tuomiokirkossa kristinuskon Suomeen-tulon eli ensimmäisen ristiretken 700-vuotisjuhlaa. Kolme vuotta aikaisemmin olivat valmistuneet hovimallari Robert Wilhelm Ekmanin pääkuoriin maalaamat freskot, joista yksi juuri esittää piispa Henrikä kastamassa suomalaisia Kupittaan lähteellä.

Turun tuomiokirkko on paitsi konkreettinen muistomerkki kristinuskon vakiintumisesta Suomeen myös oiva esimerkki restaurointiperiaatteiden synnystä ja kehityksestä maassamme. 1800-luvun alkupuolelta lähtien romantiikan ajan kansallisuusajatus ja historiallinen maailmankatsomus alkoivat levitä yhä useampiin Euroopan maihin. Samalla ihmisten mielenkiinto suuntautui historiallisten rakennusten vaalimiseen ja historiallisiin merkkien kilöihin. Turkuunkin perustettiin vuonna 1865 yksityinen komitea, jonka päämääränä oli hankkia sarkofagi Kaarina Maununtyttärelle ja uudistaa Turun tuomiokirkon kappeleita. Kolmen vuosikymmenen kuluessa tämä komitea valtiovastuun ja keräysvaroin restauroi Kankaisten, Tavastin, Stålhandsken ja Tottin kappelit. Esikuvana komitealla oli Pariisin Notre Dame -kirkossa vuosina 1841-64 tehty restaurointi, jonka oli suunnitellut kuuluisa ranskalainen restaurointiarkkitehti Eugen Viollet-le-Duc. Kankaisten, Stålhandsken ja Tottin kappelit ovat vielä komitean restauroimassa asussa.

Viime vuosisadan lopussa myös valtiovalta kiinnostui Turun tuomiokirkon restauroinnista. Senaatti asetti vuonna 1894 valtuuskunnan, jonka tehtävänä oli laatia laajamittainen restaurointisuunnitelma Tuomiokirkkoa varten. Valtuuskunta esitti senaatille kaksi varsin mullistavaa muutosehdotusta, mutta julkisesti esitettyjen arvostelujen ja päättävien osapuolien erimielisyyksien vuoksi ei restaurointiasiaa saatu päätökseen asti vielä tällä yrityksellä.

Turun tuomiokirkon rakenteissa havaittiin kuitenkin jatkuvasti uhkaavia heikkouksia ja vuonna 1917 asetettiin uusi valtuuskunta ajamaan kirkon korjausasiaa. Tuloksena oli, että varsinaiset restaurointi- ja korjaustyöt suoritettiin vuosina 1923 - 1928 professori Juhani Rinteen ja professori Armas Lindgrenin johdolla pääasiassa eduskunnan myöntämien määrärahojen turvin ja Turun evankelis-luterilaisten seurakuntien vastatessa noin neljännessä osassa rahoituksesta. Töissä rajoituttiin pelkästään kirkon sisäpuolisiin tiloihin; kirkon ullakolla, tornissa ja ympäristössä ei tehty korjauksia.

Uusi höyrylämmitysverkosto valmistui jo vuonna 1923. Siihen asti kirkossa oli ollut vuonna 1877 asennettu kaminalämmitys. Lämpökoneisto ja polttoainetarasto sijoitettiin sakariston alle rakennettuihin uusiin kellaritiloihin. Holveissa, pilareissa, seinissä ja lattioissa havaitut rakenteelliset heikkoudet korjattiin ja sähköistys uusittiin. Varsin näkyvä muutos oli uuden, kapean urkuparven rakentaminen vanhan urkuparven tilalle, joka massiivisena oli työntynyt kahden holvin alan mittaisena kirkkosaliin ja peittänyt pahasti pääovelta ylös holveihin aukeavan näkymän. Urut oli hankittu jo vuonna 1917 ja 1920-luvulla ne tyydyttiin vain korjaamaan ja vuodelta 1842 oleva urkufasadi osittain uusimaan.

1920-luvulla suoritetussa restauroinnissa oli tavoitteena palauttaa Tuomiokirkkoon sen keskiaikainen interiööri mahdollisimman tarkasti. Säilyneitä keskiaikaisia piirteitä ja yksityiskohtia korostettiin erityisesti. Kirkkoon ei enää tuotu sille täysin vieraita koristeaiheita kuten oli tehty 1800-luvun restauroinnissa. Jo ennen varsinaisten restaurointi- ja korjaustöiden alkamista oli yksityisten rahalahjoitusten turvin paljastettu rappausten alta Kijkin, Tavastin ja Ristin kuorin keskiaikaiset maalaukset.

Suunnitelmat Tuomiokirkon kirkkosalin ja sakaniston sisustuksen uusimiseksi olivat myös jo valmiit. Niitä ei kuitenkaan varojen puutteessa koskaan toteutettu.

Näin laajan restaurointi- ja korjaustyön yhteydessä, johon mm. kuului koko lattian aukaisu, oli myös mahdollista laajasti tutkia ja dokumentoida Tuomiokirkon rakennushistoriaa. Tällöin suoritettuja tutkimuksia pidetään vieläkin perustana vastaavalle tieteelliselle toiminnalle maassamme.

Restaurointiperiaatteiden puolesta Turun tuomiokirkon 1920-luvun restaurointi oli urauurtava maassamme, koska siinä meillä ensimmäistä kertaa sovellettiin säilyttävää asennetta. Restaurointiasiantuntijana korjausvaltuuskunta käytti mm. ruotsalaista valtionarkeologia Sigurd Curmania, joka Ruotsissa oli entistänyt useita kirkkoja. Asenteenmuutokselle 1800-lukuun verrattuna on kuvaavaa, että restaurointityön päätteeksi vietettiin vuonna 1929 itse kirkkorakennuksen merkkipäivää, 700-vuotisjuhlaa.

III Turun tuomiokirkon korjaukseen 1976 - 1979 johtaneet syyt ja tehdyt työt

Uuden peruskorjauksen tarve tuli ilmeiseksi 1960-luvun alussa. Edellisestä korjauksesta oli kulunut jo 30 vuotta ja kirkko ei enää vastannut nykyaikaiselle toimivalle kirkolle asetettavia vaatimuksia. Kirkossa oli tuskin lainkaan apu- ja huolto-tiloja ja henkilökunnan sosiaalilat puuttuivat kokonaan. Vuonna 1964 esitettiin kirkkohallitukselle suunnitelmat Ursulan kappeliin tulevista aputiloista. Kirkkohallitus kuitenkin hylkäsi suunnitelmat, koska valtion muinaistieteellinen toimikunta, nykyinen museovirasto, katsoi lausunnossaan, että erilliset osasuunnitelmat aiheuttaisivat Tuomiokirkon arkkitehtonisen kokonaisilmeen ja rakennushistoriallisen asun pirstoutumisen. Vaikka kirkkohallitus tällä kertaa hylkäsi ehdotuksen, suunnittelua jatkettiin edelleen.

Turun tuomiokirkossa alkoi ilmetä myös teknisiä heikkouksia toiminnallisten puutteiden lisäksi. Erityisen huolestuttavaa oli kirkon huono paloturvallisuus. Asiaa korjattiin asentamalla kirkon torniin ja ullakoille ns. sprinklerlaitteisto vuonna 1960. Mutta jo saman vuosikymmenen loppupuolella pidetyssä palotarkastuksessa pidettiin tarpeellisena, että tornin ja kirkon ullakot lisäksi jaettaisiin silloista pienempiin palo-osastoihin.

Tuomiokirkon kuparikattojen ja kattorakenteiden havaittiin myös vaativan korjausta. Tornin huipun kuparikate uusittiin vuosina 1966-68. Purettu kuparikatto oli vuodelta 1831. Vaikka kirkon muut vesikatot olivat yli kolmekymmentä vuotta tornin kattoa nuoremmat, siis 1860-luvulta, toettiin niidenkin olevan pian uusimisen tarpeessa.

Turun kaupungin rakennustarkastustoimisto puolestaan kiinnitti huomiota toimin rakenteellisiin heikkouksiin, minkä johdosta tornin tukirakenteet tutkittiin perusteellisesti. Sittemmin maistraatti edellytti tutkimuksissa tarpeellisiksi havaittujen palosuojelu- ja vahvistustoimenpiteiden suorittamista ensi tilassa, mutta kuitenkin viimeistään vuoden 1970 aikana.

Edellä lueteltujen töiden lisäksi oli Tuomiokirkossa lukuisia muita korjauskohteita, joten todettiin aiheelliseksi laatia kokonaissuunnitelma kirkon korjaamiseksi. Vuonna 1969 Turun tuomiokirkon isännistö teki ensimmäisen kerran esityksen valtioneuvostolle erityisen korjausneuvottelukunnan asettamiseksi. Esitys kuitenkin hylättiin. Kahden vuoden kuluttua isännistö uudelleen pyysi valtioneuvostoa asettamaan korjausneuvottelukunnan. Tällä kertaa päätös oli myönteinen ja 23. kesäkuuta 1971 valtioneuvosto asetti Turun tuomiokirkon korjaustöiden neuvottelukunnan. Sen tehtäväksi tuli laatia tuomiokirkkoa varten korjaussuunnitelma ja kustannusarvio sekä selvittää etukäteen, miten kustannukset valtion ja Turun evankelis-luterilaisten seurakuntien välillä jaettaisiin. Neuvottelukunnan piti lisäksi valvoa korjaustöiden suorittamista ja loppuunviemistä. Valtioneuvosto kutsui neuvottelukunnan puheenjohtajaksi arkkitehti Martti Simojoen ja jäseniksi kansliapäällikkö Heikki Hosian tuomiorovasti Lauri Huovisen, filosofian tohtori C.J. Gardbergin, intendentti Antero Sinisalon, yli-insinööri Mauri Pelkkikankaan, professori Magnus Malmbergin ja varatuomari Urpo Rastimon. 4.10.1973 valtioneuvosto täydensi neuvottelukuntaa nimeämällä siihen jäseniksi myös hallitusneuvos Antero Kiven, kansliapäällikkö Jaakko Nummisen, kaupunginjohtaja Väinö J. Leinon ja lääninrovasti Alvar Kurténin. Kustannusten ja kamista koskevaa toimikunnan tehtävää muutettiin siten, että nyt piti selvittää etukäteen, miten kustannukset tulisi jakaa valtion, Turun evankelis-luterilaisten seurakuntien ja Turun kaupungin kesken.

Suomen valtion, Turun ev.lut. seurakuntien ja Turun kaupungin välillä allekirjoitettiin vuonna 1975 sopimus, jonka mukaan valtion osuus korjauskustannuksista oli 72 % ja seurakuntien osuus 28 %. Lisäksi Turun kaupungin oli määrä kustannuksellaan toteuttaa korjaussuunnitelmaan sisältyneet Unikankareella ja sitä ympäröivillä kaduilla suoritettavat työt. Saman sopimuksen mukaan korjaustöiden toteutus annettiin Turun ev.lut. seurakuntien huoleksi. Tehtävään

yhteinen kirkkovaltuusto nimesi vuonna 1976 Turun tuomiokirkon korjaustöiden rakennustoimikunnan, johon kuuluivat toimistopäällikkö Heikki Havas, diplomi-insinööri Esko Hiirsalmi, piirirakennuspäällikkö Olof Holmberg, tuomiorovasti Lauri Huovinen, lääninrovasti Alvar Kurtén, vahtimestari Unto Lehtinen, kanslianeuvos Tauno Maijala, yli-insinööri Mauri Pelkkikangas ja hallintojohtaja Urpo Rastimo. Piirirakennuspäällikkö Holmbergin muutettua Norjaan ja pyydettyä vapautusta tehtävästä sekä vahtimestari Unto Lehtisen kuoltua heidän tilalleen toimikuntaan nimettiin vt. piirirakennuspäällikkö Seppo Laitakari ja koulutoimenjohtaja Pentti Lahti. Toimikunnan sihteerinä toimi rakennusjohtaja Matti Leimu.

Rakennustoimikunnan puheenjohtajana toimi Turun ev.lut. seurakuntien hallintojohtaja Urpo Rastimo, jonka antaumuksellinen työpanos hyvin sujuneen korjaustyön kaikissa vaiheissa oli merkittävä.

Korjaustöiden pääsuunnittelu annettiin tehtäväksi turkulaiselle Arkkitehtitoimisto Pitkänen-Laiho-Rauniolle. Rakennesuunnittelusta vastasi Insinööritoimisto Kalevi Narmala, LVI-teknisestä suunnittelusta Insinööritoimisto Leo Maaskola ja sähkötekniikasta suunnittelusta Insinööritoimisto Risto Mäenpää.

Kiirehtiäkseen rakennustöitä rakennustoimikunta pyysi Tuomiokirkon pohjoispuolelle rakennettavasta maanalaisesta uudisrakennuksesta, teknisestä keskuksista, erillisurakkatarjoukset jo syksyllä 1976. Urakkasopimus tehtiin Rakennus-Ruola Oy:n kanssa. Tämä maanalainen rakennus valmistui keväällä 1977.

Tuomiokirkon varsinaiseen korjaukseen ryhdyttiin samana keväänä. Pääuraakoitsijaksi valittiin Rakennusosakeyhtiö Hartela/Ylismäki saatujen tarjousten perusteella. Työt abitettiin maaliskuussa 1977 kattorakenteiden uusimisella. Uudet kattotuolit tehtiin painekyllästetyistä liimapuupalkeista. Outokummun toimittama kupari leikattiin samansuuruisiksi levyiksi kuin vanhat kuparilevyt, jotta katon kokonaisilme ei olisi muuttunut. Eteläisen sivulaivan länsipäähän jätettiin jäljelle vanhat kattotuolit ja ruodelaudoitukset muistoksi tuleville sukupolville. Vesikattotyöt saatiin valmiiksi syksyllä 1977. Uusi kuparikatto on kolmas Turun tuomiokirkkoon vuoden 1827 tulipalon jälkeen tehty katto.

Samanaikaisesti kattotyön kanssa korjattiin myös pääläivan ikkunat ja räystäät. Julkisivujen kaikki rapautuneet tiilet vaihdettiin uusiin ja samalla seinissä olevat koristeomerot ja ikkunanpielet rapattiin valkoisiksi, jollaiset ne viimeksikin olivat olleet.

Paloturvallisuuden edistämiseksi kirkon ullakko jaettiin muuratuilla väliseinillä useaan palo-osastoon. Aikaisemmin kirkon ullakko oli ollut yhtä suurta yhtenäistä tilaa ja syttyessään tulipalo olisi nopeasti vallannut koko kirkon. Samoin oli tornin laita, jonka välipohjat olivat puurakenteiset ja hatarat. Nyt tornin välipohjista kolme eristettiin palonkestäviksi ja kaikki välipohjat tiivistettiin. Kuten edellä jo kerrottiin, oli kirkon ullakolle ja torniin jo aikaisemmin asennettu sprinklerlaitteisto tulipalon varalta.

Tornin puurakenteiden väsymisestä johtuvat rakenteelliset heikkoudet korjattiin siten, että tornin puuosan paino siirrettiin teräksisin tukirakentein kivimuureille. Tähän asti tornin puurakenteet olivat levänneet puisten välipohjien varassa. Myös tornin seinä vahvistettiin.

Soittokellot oli 1970-luvun alussa jouduttu muuttamaan heiluvista kelloista läppäviksi, koska kellojen heilumisen huomattiin aiheuttavan vaarallista värinää torniin. Tornin rakenteiden lujittamisen jälkeen kolme kirkon kuudesta soittokellosta voitiin jälleen tehdä heiluviksi. Kellojen soitto tapahtuu sakariston teknisestä ohjauskeskuksesta. Normaalit viikoittain soitetut kello-ohjelmat hoitaa automaattikka, muut soitot saadaan aikaan käsiohjauksella sakaristosta.

Tornin aikakellon koneisto kunnostettiin täydellisesti, kellotaulut maalattiin ja numerot uusittiin. Kellotauluissa on edelleen vain tuntiviisari. Aikakello määräsi korjaukseen asti tornin kuparisessa huipussa olevan tuntikellon ja neljänneskellon lyönnit. Nyt lyöntikelloja ohjaa sakaristossa oleva tarkka keskuskello.

Saarnastuolipilarin kaarasta löydettiin huolestuttavia halkeamia. Pileri oli korjattu ensimmäisen kerran jo 1920-luvulla. Nyt tehdyissä tutkimuksissa saatiin selville, että pilarin perustus lepäsi noin 10 m³:n suuruisen kiven varassa eikä kalliolla, kuten kirkon rakentajat ilmeisesti olivat otaksuneet. Kivi oli päässyt liikkumaan pilarin painosta, aiheuttaen rakenteiden halkeamat. Tilanne korjattiin injektoimalla pilarin varsi ja perustus.

Myös kirkon eteläpuolisten kappeleiden seinissä ja holveissa havaittiin halkeamia. Kappeleiden rakennetta vahvistettiin injektoimalla ja tukemalla eteläinen ulkoseinä kirkkosalin sisäseinään teräksisin vetotangoin.

Tuomiokirkon vanha höyrylämmityslaitteisto purettiin kokonaan. Lämpönsä kirkko saa ns. Maaherran makasiinin tontilla olevasta valtion lämpökeskuksesta, joka on yhteinen Akatemiantalon kanssa. Lämmitys tapahtuu nykyään penkkien alle kiinnitetyillä lämpöputkilla ja eri puolille kirkkoa sijoitetuilla lämminilmakonvektoreilla. Kaikki lämmitykseen tarvittavat putkijohdatukset voitiin sijoittaa 1920-luvun korjauksessa lattian alle valettuihin putkikanaviin. Näin välttyttiin laajojen rakennushistoriallisten tutkimusten suorittamiselta, joita lattian aukaisu olisi edellyttänyt.

Sakariston kellarissa olleet pannuhuone ja polttoainevarasto tulivat tarpeettomiksi, kun Tuomiokirkko liitettiin valtion lämpökeskukseen. Niiden tilalle rakennettiin henkilökunnan sosiaalilat, kirkon kassaholvi ja pukeutumishuone rippilapsia varten. Kassaholviin ja rippilasten huoneeseen tehtiin sisäänkäynti suoraan sakaristosta kierreportaita pitkin. Sakaristosta järjettiin lisäksi kulkuyhteys ruiskuhuoneeseen ja sitä kautta uusiin sosiaaliloihin puhkaisemalla oviaukko sakariston itseinsään.

Sakariston kalusteet uusittiin melkein kokonaan. Vanhasta sisustuksesta säilytettiin ainoastaan biedermyer-tuolit, Venäjänvallan aikainen kirjoituspöytä ja 1700-luvun kaappikello. Entinen puulattia uusittiin harmaasta ruotsalaisesta kalkkikivestä.

Tuomiokirkon sähköistys uusittiin, koska sekään ei enää pitkään aikaan ollut vastannut nykyisiä turvallisuusmääräyksiä. Varsin ongelmalliseksi muodostui sopivien valaisimien suunnitteleminen tuomiokirkon keskiaikaiseen interiööriin. Holveista riippuvien katsottiin pahasti häiritsevän Ylös 24 metriä korkeisiin holveihin aukeavaa näkymää, joten päädyttiin pilareihin kiinnitettyihin valaisimiin. Samat uudet lamput antavat riittävän valon sekä penkkikortteleihin että kirkon holveihin ja valon voimakkuus on säädeltävissä portaattomasti. Myös kappeleissa on uudet valaisimet. Kaikki lamput ovat arkkitehti Ola Lahon suunnittelemat.

Ulkovalaistusta parannettiin myös huomattavasti, mikä katsottiin edistävän kirkossakävijäin ja itse kirkkorakennuksen turvallisuutta. Unikankareelle käytävien varsille asennettiin valaisimet ja ulko-oviin kiinnitettiin kupariset lamput. Kirkon julkisivut valaistaan valonheittimillä.

Seurakuntalaisten kulkua Tuomiokirkkoon helpotettiin paitsi valaistusta parantamalla myös asentamalla pääportaisiin kaiteet ja rakentamalla pohjoisoven eteen erityinen liuska pyörätuoleja varten. Kirkossakävijän kannalta on myös merkittävää, että äänentoistolaitteet uusittiin täysin ja ilmanvaihto koneellistettiin. Koneet, jotka vaihtavat kirkon ilman 2 tunnissa, ovat käynnillä niin hiljaisia, että niitä voidaan käyttää myös tilaisuuksien aikana.

Morsiamen ja kastelasten huone ja yleisön saniteettilat sijoitettiin Ursulan kappeliin kuten jo 1960-luvulla oli suunniteltu. Näitä tiloja varten rakennettiin Ursulan kappelin keskelle erillinen rakennus, jolloin välttyttiin koskemasta kappelin keskiaikaisiin rakenteisiin. Näin tilat ovat helposti purettavissa vahinkoa jättämättä, jos ne jätetään seuraavissa korjauksissa todettaisiin vanhentuneiksi. Uutta Ursulan kappelissa on myös tärkeinen kulkusilta, joka johtaa pääeteläisestä etelälehterille.

Pääeteläiseen tehtiin vahtimestaria varten erityinen Informaatiopöytä, jonka äärestä myydään postikortit ja opaskirjat. Vahtimestari pystyy pöytänsä äärestä tv-monitorien välityksellä valvomaan turistien liikkumista kirkossa. Uutta pääeteläisessä on myös kuvanveistäjä Emil Wickströmin veistämä Mikael Agricolaa esittävä pronssipatsas, joka siirrettiin tänne Pormestarinkuorista. Tuomiokirkon pääovi kunnostettiin ja maalattiin tammipuuta muistuttavaksi, jollainen se alkuaankin 1840-luvulla oli ollut. Ovesta kirkkoon syntyvän vedon estämiseksi asennettiin ovivälikköön lämminilmapuhallin.

Pääeteläisen pohjoispuolella oleva Tarkk'ampujain kappeli on jo melkein 150 vuotta toiminut Tuomiokirkon yhteydessä pienenä erillisenä kirkkona. Oltuaan ensin sotaväen kirkkona 1830-luvulta lähtien kappeli sisustettiin 1920-luvulla pieneksi vihkimäkappeliksi. Kappelin sisustus on sittemmin uusittu 1960-luvun alussa ja nyt tehdyssä korjauksessa. Tarkk'ampujainkappelin sisustuksessa otettiin tällä kertaa erityisesti huomioon huonokuuloisille pidettävien jumalanpalvelusten asettamat vaatimukset, kuten mahdollisuus käyttää diaprojektorita.

Kasteet on tarkoitus vastaisuudessa suorittaa Pormestarin kuorissa. Sitä varten kappelin itseinsälle sijoitetaan pieni alttari, alttarikaide ja kastemalja. Uusi alttari ja alttarikaide voidaan haluttaessa siirtää kirkkosaliin ns. Hemmingin kuoriin.

Museoviraston valvonnassa tehdyt konservointityöt olivat varsin mittavat. Suomalaiset konservattorit kunnostivat kirkon maalauskoristelut ja kalkkikivisten hautamonumenttien konservointi uskottiin puolalaisille konservattoreille, koska Suomesta ei saatu ammattitaitoisia kivikonservattoreita.

Kirkkosalin ja kappeleiden seinät ja holvit puhdistettiin liasta tehoimurilla ja erityisinä kumihiinoilla. Keskiläivan holveissa olevat alkuperäiset maalausfragmentit konservoitiin näkyviin. Ennen konservointia maalaukset olivat niin tummuneet, että niitä usein erehdyttiin luulemaan vesivahinkojen jättämiksi tahroiksi. Pääkuorin freskojen konservointi oli laaja ja aikaa vievä työ, koska seinäpinnat olivat halkeilleet ja freskot erittäin rapautuneita. Varsin näkyvä muutos kirkkosalissa on saarnatuolin, virsinumerotaulujen ja -kaapin sekä urkulehterin kaiteen väriä. 1920-luvulla nämä kohteet oli maalattu ruskean ja kullan sävyisiksi. Nyt niistä otettiin esille alkuperäiset vaaleat värit, valkoinen, sininen ja kulta.

Hautamuistomerkeistä konservoitiin Kaarina Maununtytären sarkofagi ja Stålhandsken ja Tottin monumentti. Hornien

monumentin konservointi on juuri valmistumaisillaan. Lisäksi Tuomiokirkon keskiaikainen kastemalja konservoitiin.

Korjaustöistä on tällä hetkellä vielä kesken uusien urkujen asentaminen, pohjoisportaalin konservointi ja kirkkomuseon uudelleen järjestäminen.

Tuomiokirkon etelälehterillä ja Ursulan kappelissa oli vuodesta 1929 lähtien kirkkomuseo. Museoesineitten huonon kunnon takia se kuitenkin oli viime vuodet yleisöltä suljettu. Parhailtaan on meneillään uusittuun kirkkomuseoon tulevien tekstiilien konservointi. Konservointia varten sisustettiin sakariston ullakolle erityiset konservointitilat. Museo sijoitetaan edelleenkin etelälehterille. Lähinnä tutkijoille tarkoitettu varastonäyttely tulee Ursulan kappelin ullakkohuoneeseen.

Uudet pääurut valmistuvat keväällä 1980. Pääurkuihin tulee 75 äänikertaa ja liturgin säestykseen käytettäviin alttariurkuihin, joita myös soitetaan urkuparvelta, 6 äänikertaa. Urut valmistaa urkurakentaja Veikko Virtanen Espoosta. Urkufasadin suunnitteli arkkitehti Ola Laiho. Urkulehterille rakennettiin myös muusikkoja varten erityinen työ- ja lepohuone.

Korjaustyöt siihen liittyvine ympäristötöineen ja hankintoineen tulevat maksamaan yhteensä noin 23 milj. markkaa. Vilkkaimpana aikana kirkossa työskenteli noin 90 miestä. Korjauksen aikana kirkko oli kokonaan yleisöltä suljettuna 16 kuukautta.

IV Loppulause

Turun tuomiokirkon v. 1976 - 1979 tehtyä korjausta on pidettävä pelkkänä korjaustyönä eikä sen tavoitteena ollut restauroida kirkkoa. Tavoitteena oli parantaa kirkon paloturvallisuutta, vahvistaa ja uusia heikot rakenteet ja saada kirkko teknisellä ja toiminnalliselta tasoltaan vastaamaan nykyajan vaatimuksia. Suunnittelussa lähdettiinkin mitä suurimmassa määrin liikkeelle vanhan säilyttämisestä ja arvostamisesta. Joiltakin kohdin korjaus oli vain 1920-luvun restaurointi- ja korjaustöiden loppuunsaattamista. Tuomiokirkon tulevien rakentajien ja tutkijoiden päätettäväksi jää, olemmeko todella onnistuneet tehtävässämme edistää Turun tuomiokirkon säilymistä tulevia polvia varten.